

Rivayetleri toplu halde Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde mevcut (IV, 383; V, 295-311) olup Abdullah Merhûl Sevâlime bu konuda *Merviyâtü Ebî Katâde el-Enşârî fî Müsnedi Aḥmed b. Hanbel* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi, 1400/1980).

Ashabın ileri gelenlerinden olan Ebû Katâde 54 (674) yılında Medine'de vefat etti. Onun 38'de (658) Küfe'de öldüğü ve cenaze namazını Hz. Ali'nin yedi tekbirle kıldırıldığına dair rivayet zayıf kabul edilmiştir. Vefatında yetmiş yaşlarında olan Ebû Katâde'nin, Resûlullah'ın hakkındaki sağlık ve âfiyet duası sebebiyle son derece dinç olduğu rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 224-225; *Müsned*, IV, 383; V, 295-311; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 258-259; Müslim, "Mesâcid", 311, "Cihâd", 132; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 6, 290, 291, 335, 341; II, 540-542, 544-546, 777, 797; III, 1040, ayrıca bk. İndeks; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 274, 282; IV, 448-449, 626; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 15; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 122, 124, 282; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), II, 495, 496, 498, 598, 600, 603; III, 34, 35, 40, 263, 278, 280; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 360; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, IV, 161-162; İbnü'l-Esir, *Üs-dü'l-gâbe*, VI, 250-251; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 233; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, II, 449-456; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 41-60*, s. 153, 157, 340-342; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 204-205; a.mlf., *el-İşâbe*, IV, 158-159; İbn Fehd, *Ğâyetü'l-merâm*, s. 63-66; Hazrecî, *Hulâşatü Tezḥîb*, s. 457-458.

M. YAŞAR KANDEMİR

EBÛ KAYS

(أبو قيس)

Ebû Kays Sayfî b. Âmir (Eslet)
b. Cüşem el-Evsî
(ö. 1/623)

Hz. Peygamber ile görüşen
Arap şairi.

Mekke'de doğdu. Adının Hâris veya Abdullah olduğu da rivayet edilmektedir. Babasının lakabından dolayı Ebû Kays b. Eslet diye de anılır. Daha sonra Medine'ye göç eden Ebû Kays, Evs kabilesinin şairi ve hatibiydi. Bu kabilenin Hazrec kabilesiyle yıllarca süren savaşlarının bir kısmında bulundu; bu savaşlar için kasideler söyledi; hicretten beş yıl önce yapılan savaşta da kabilesine kumandanlık etti. Cesur bir kimse olmakla beraber savaşmaktan ve insan öldürmekten hoşlanmazdı. İslâmiyet'ten önce putlara hiç tapmadığı nakledilir. Bu dönemde hiris-

tiyan ve yahudi bilgileriyle görüşerek dinleri hakkında bilgi alır, kabul edileceği bir dinin arayışı içinde bulunurdu. Nitekim Dimaşk'ta görüştüğü bir hıristiyan rahibin tavsiyesiyle Hz. İbrâhim'in dini olan Hanîfliği benimsedi. Umre yapmak için Mekke'ye gittiğinde kendisi gibi Hanîf dininden olan Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ile görüştü. Medine'de Hanîf dinini en iyi o bildiği için kendisine "el-Hanîf" denirdi. İbn Sa'd'ın naklettiği bir şiirinde, "Eğer rabbimiz isteseydi yahudi ve hıristiyan olurduk; fakat biz Hanîf olarak yaratılmışız" demektedir. Mekke'de yıllarca Kureyşliler'in arasında yaşayan ve onlarla çok iyi anlaşılan Ebû Kays, İbn İshak'ın rivayetine göre Mekke'de İslâmiyet'in ilk döneminde Hz. Peygamber'e ileri derecede düşmanlık edenlerden biriydi. Birinci Akabe Biatı'ndan sonra Medine'de İslâmiyet yayılmaya başladığı zaman Evs kabilesinin bu dine girmesine uzun süre engel oldu.

Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince Ebû Kays onunla görüşerek davetinin esaslarını öğrendi ve bunları çok beğendiğini söyledi. Bir süre düşündükten sonra tekrar görüşmek dileğiyle yanından ayrılmaya münafıkların reisi olarak bilinen Abdullah b. Übey b. Selûl ile karşılaştı ve ona İslâmiyet'in güzelliğinden söz etti. İbn Selûl'ün kendisini Hazreciler'den korkmakla suçlayarak tahrik etmesi üzerine bir yıl süreyle İslâmiyet'i kabul etmeyeceğini söyledi ve bir daha Resûlullah'ın yanına uğramadı. Hicretin 1. yılının Zilkade ayında (Mayıs 623) öldü. Öleceği sırada Hz. Peygamber'in kendisine haber gönderdiği ve kelime-i tevhid söylediği takdirde ona ahirette şefaet etmeyi vaad ettiği, onun da bunu kabul ettiğine dair olan rivayetler zayıftır. Bu sebeple onun İslâmiyet'i kabul edip etmediği kesin olarak belli değildir. İbn İshak ise Ebû Kays'ın Mekke'ye kaçtığı ve Mekke fethine kadar orada yaşadığını zikretmektedir. Onun Hz. Peygamber'i öven ve Kureyşlileri etrafında toplanmaya davet eden bir kaside yazdığı kaydedilmekte, ancak bunu ne zaman kaleme aldığı bilinmemektedir.

Ebû Kays'ın oğlu Ukbe müslüman olmuş ve Kâdisiye Savaşı'nda şehid düşmüştür. Ebû Kays'ın ölümü üzerine öbür oğlu Kays'ın Câhiliye âdetlerine göre üvey annesi Kebşe (Kübeşe) bint Ma'n (Damer) ile evlenmek istediği, fakat Kebşe'nin bu durumu Hz. Peygamber'e sorması üzerine, "Babalarnızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin" (en-Nisâ 4/22) me-

âlindeki âyetin nazil olduğu rivayet edilmektedir. Bazı rivayetlerde ise üvey annesiyle evlenmek isteyen oğlu değil Ebû Kays'ın kendisi olduğu söylenmektedir.

Cumahî'nin belirttiğine göre Ebû Kays Medine'nin ileri gelen şairlerinden biriydi. Kendisinin ve kabilesinin yiğitliğini öven şiirlerinin yanında hikmetli şiirleri de bulunmaktadır. Bir divandanın söz edilmemekle beraber bazı şiirleri çeşitli eserler vasıtasıyla günümüze kadar gelmiştir. Özellikle *el-Mufaḍḍaliyyât*'ta yirmi üç beyti bulunmaktadır (s. 283-287). R. Blachère ona nisbet edilen şiirlerin doğruluğundan şüphe etmekte, bunlardan bazılarının bedevî mizacını aksettirmesine karşılık bir kısmının Mekke müşriklerini Hanîfliğe davet etmesini tutarsız bulmaktadır (*Târîhu'l-edeb*, s. 344).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sîre*, s. 125; Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere* (Fâûr), s. 305-307; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 282-286; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 383-385; Cumahî, *Fuḥûlü's-şu'arâ*, I, 215, 226-227; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), II, 359, 406; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğānî*, Beyrut 1959, XVII, 67-75; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, II, 193; IV, 160; Dabbî, *el-Mufaḍḍaliyyât* (nşr. Ahmed Muhammed Şakir — Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1383/1963, s. 283-287; İbnü'l-Esir, *Üs-dü'l-gâbe*, VI, 255-258; a.mlf., *el-Kâmil*, I, 665, 674-676; II, 98; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 491; III, 251-252; IV, 161-162; Abdürrahîm b. Ahmed el-Abbâsî, *Me'âhidü't-taḥşîş* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1367/1947, II, 25-28; Blachère, *Târîhu'l-edeb*, s. 344; Sezgin, *İAS*, II, 287; Bedrân, *Tehzîbü Târîḥi Dimaşk*, VI, 356-460.

ASRİ ÇUBUKÇU

EBÛ KEBİR el-HÜZELİ

(أبو كبير الهدلي)

Ebû Kebîr Âmir (Uveymir)
b. el-Huleys (Cemre) el-Hüzelî

Hüzeyl kabilesi şairlerinden.

Milâdî VI. yüzyılın ikinci yarısı ile VII. yüzyılın başlarında yaşamıştır. İslâmiyet'i kabul ettiği rivayet edilir. Hatta Resûlullah'la görüştüğü ve ondan zinayı kendisine helâl kılmasını istediği, Hz. Peygamber'in, "Aynı şeyin senin ailene yapılmasına razı olur musun?" sorusuna karşılık Ebû Kebîr'in buna razı olamayacağını söylediği, Resûl-i Ekrem'in de ona kendisi için istemediği bir şeyi kardeşi için de istememesini tavsiye ettiği kaydedilir (İbnü'l-Esir, VI, 262).

Kaynaklarda, Ebû Kebîr'in meşhur şair ve cengâver Teebbeta Serran'ın dul annesiyle evlendiği, Teebbeta'nın bu evliliği